

รูปแบบการอภิบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำ : ศึกษากรณีพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม
Networking Governance in Water Resources Management
: Case Study of Yom River Basin Region

ภัทร ชมภูมิ่ง*

Pattara Chompooming

จุมพล หนิมพานิช**

Jumpol Nimpanich

สมบุญ สุขสำราญ***

Somboon Suksamran

วรรณภา วามานนท์****

Wannapa Wamanond

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบอภิบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำ ปัญหาอุปสรรคและการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม และข้อเสนอแนะทางเชิงนโยบายรูปแบบอภิบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ชาวบ้าน บุคลากรภาครัฐที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการน้ำ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม ในเขตภาคเหนือและภาคกลาง 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพะเยา แพร่ พิจิตร สุโขทัย และนครสวรรค์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสังเกตการณ์แบบเป็นระบบวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการศึกษา พบว่า ข้อเสนอแนะทางเชิงนโยบายรูปแบบอภิบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม ได้แก่ 1) จัดตั้งองค์การกำกับดูแลทรัพยากรน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ลุ่มน้ำยม 2) ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ลุ่มน้ำยม ได้แก่ ความพร้อมของกลุ่มเครือข่าย การยอมรับของชุมชน ศักยภาพผู้นำชุมชนการใช้ข้อมูลและแผนที่เป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรน้ำ และการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจทั้งภายในและภายนอกชุมชน

คำสำคัญ : รูปแบบการอภิบาลเครือข่าย / การจัดการทรัพยากรน้ำ / ภูมิภาคลุ่มน้ำยม

*นักศึกษาลัทธิสุตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

**รองศาสตราจารย์ประจำสถาบันรัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต

***ศาสตราจารย์ประจำสถาบันรัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต

****อาจารย์ประจำสถาบันรัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต

ABSTRACT

The primary objectives of this study are to study concept of networking governance in water resources management as well as its problems, obstacles and resolutions to improve these criteria of networking governance in water resource management also to propose a policy formulation of networking governance in water resource management of Yom river basin region. This study is designed by using qualitative research method for case study category. The key informants are impacted individuals, responsible public sectors and stakeholders related to networking governance in water resource management of Yom river basin region in Payao, Phraes, Pitsanulok, Pichit, Sukhothai and Nakhorn Sawan. The research instruments of this study are qualitative interviews and systematic observation and content analysis is being used to arrange the database as results found; Proposal for policy formulation of networking governance in water resources management of Yom river basin region are 1) to form an organization that have power and authorities as a responsible public sector to find solutions thru problems and obstacles in water resources management of Yom river basin region, 2) factor to succeed in water resources management of Yom river basin areas are the preparation of networking groups, the acceptance of communities, the ability of communities' leaders, the usage of information and navigation maps as major tools in water resources management, and the communication for internal and external understanding.

Keywords : Networking Governance / Water Resources Management / Yom River Basin Region

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพวิถีชีวิตของคนไทยนั้น ผูกพันกับน้ำเป็นเวลาช้านาน น้ำเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่โยงใยชุมชนต่างๆ เข้าด้วยกันมานานนับศตวรรษ นอกจากจะเป็นเส้นทางคมนาคมในยุคสมัยต่างๆ สายน้ำต่างๆ ก็มีสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวไทย ด้วยเป็นทั้งแหล่งทรัพยากรที่ชาวไทยได้ดื่มกิน และเป็นแหล่งน่านาอาหาร ทั้งเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญที่สุดในการเพาะปลูกพืชพรรณธัญญาหาร สร้างความชุ่มชื้นให้แก่แผ่นดิน จากที่จะได้ยกกระแสน้ำพระราชาธิราชองค์หนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงพระราชทานไว้เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พุทธศักราช 2529 ความว่า “หลักสำคัญว่าต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่าชีวิตอยู่ที่นั่นถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้...” ดังนั้นจึงทำให้เราได้ตระหนักถึงทรัพยากรที่สำคัญข้อนี้ได้เป็นอย่างดี เพราะน้ำคือชีวิตนั่นเอง ทั้งนี้ จากสภาพน้ำในประเทศไทยนั้นส่วนหนึ่งเป็นต้นกำเนิดจากน้ำฝน โดยเมื่อฝนตกลงมาบนพื้นดิน จะทำให้เกิดการซังของน้ำบางส่วนอยู่บนผิวดิน และมีการแทรกซึมลงไปยังพื้นดินเพื่อสะสมอยู่ในดิน ทำให้เกิดเป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่อำนวยความสะดวกให้แก่พืชโดยตรง เมื่อฝนตกมากขึ้น ก็จะเป็นน้ำไหลลงสู่ที่ลุ่มต่ำจนเป็นลำธาร ลำน้ำ แม่น้ำ และไหลลงสู่ทะเล และมหาสมุทรต่อไปด้วยประเทศไทยเป็นประเทศที่ตั้งอยู่ในเขตร้อน เหนือเส้นศูนย์สูตรเล็กน้อย ฝนในประเทศไทยส่วนใหญ่มาจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งปกคลุมที่มาจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ จะเริ่มตกประมาณเดือนพฤษภาคม และตกปกคลุมเกือบทั่วประเทศตามทิศทางที่ลมผ่าน จนถึงเดือนกันยายน จึงเริ่มน้อยลงและหมดไปในเดือนตุลาคม

ฝนที่ตกจากลมมรสุมระหว่างเดือนพฤษภาคม และมิถุนายนนั้น เป็นฝนต้นฤดูกาลเพาะปลูกข้าวประจำปี เกษตรกรจะเริ่มเตรียมการไถและหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวหรือเพาะกล้าแล้วเริ่มปักดำ ซึ่งหากบางปีที่ไม่ฝนอันทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำ จะเป็นเหตุให้การเพาะปลูกได้รับความเสียหายอยู่เสมอมา โดยฝนที่เกิดจากพายุดีเปรสชัน พายุโซนร้อน และพายุไต้ฝุ่นมักเริ่มตกในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณเดือน มิถุนายนตามจำนวนพายุที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติในทะเลจีนใต้ ครั้นถึงเดือนกรกฎาคมแนวการเกิดของพายุ จะ เคลื่อนตัวไปทางทิศเหนือจึงทำให้ฝนทิ้งช่วงเป็นเวลา 3-4 สัปดาห์ ซึ่งพายุครั้งนี้จะมีแนวพัดเข้ามาโดยร่นต่ำลง มายังภาคกลางและภาคใต้ตามลำดับ ตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงกันยายน ทำให้เกิดฝนตกหนัก เกิดน้ำไหลบ่าลงบน ผิวดินและไหลสู่ลำธารแม่น้ำเป็นปริมาณมากจนถึงขั้นเกิดอุทกภัยในท้องที่ต่างๆ ตั้งแต่เล็กน้อย จนถึงรุนแรง อย่างสม่ำเสมอ ด้วยสภาพของฝนที่ตกลงมานี้จะผ่านพื้นที่ลุ่มแม่น้ำ ซึ่งหมายถึงบริเวณพื้นที่ครอบคลุมลุ่มน้ำ ธรรมชาติตอนใดตอนหนึ่งเหนือจุดที่กำหนดในลุ่มน้ำนั้นๆ ทำหน้าที่เป็นแหล่งรวมน้ำทั้งที่ไหลมาบนผิวดินและที่ ซึมออกจากดินให้ระบายลงสู่ลำน้ำ และไหลไปยังจุดที่กำหนด จึงเป็นพื้นที่ที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อจำนวนน้ำที่ เกิดขึ้นในลำธารและแม่น้ำ โดยน้ำที่ไหลในแม่น้ำลำธารนี้ เรียกว่า “น้ำท่า” ซึ่งมีปริมาณมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ องค์ประกอบที่สำคัญกล่าวคือ (สำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ, 2539)

1. สภาพฝนที่ตกในพื้นที่ลุ่มน้ำ ที่ประกอบกับความเข้มของฝนที่ตกระยะเวลาที่ตก และการแผ่ กระจายของฝนที่ตกในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำ
2. ลักษณะและส่วนประกอบของพื้นที่ลุ่มน้ำ ที่เปรียบเสมือนหลังคาบ้านรองรับน้ำฝนและลำเลียงน้ำ ลงสู่รางน้ำเพื่อให้ไหลลงสู่ภาชนะเก็บกัก เช่น พื้นที่ลุ่มน้ำยมที่รวมพื้นที่ประมาณ 23,616 ตารางกิโลเมตร เมื่อมี ฝนตกในพื้นที่ดังกล่าวทำให้น้ำบนผิวดินกับที่ซึมออกจากผิวดินรวมกันไหลลงลำธาร และไหลลงแม่น้ำยม เป็นต้น สภาพการณ์เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำในปัจจุบันเกิดปัญหาขึ้นอย่างมาก โดยที่ประสบกันอยู่ตลอดเวลาอันเกิดขึ้นทั้ง ด้านการขาดแคลนน้ำในท้องที่ต่างๆ ทั่วประเทศในฤดูแล้ง และภาวะน้ำท่วมในฤดูฝน ซึ่งทำความเสียหายให้แก่ พืชผลทางการเกษตร และชุมชนในหลายท้องที่เป็นประจำทุกปี ทั้งส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ทำให้คุณภาพ น้ำตามแหล่งน้ำของชุมชนเมืองใหญ่ๆ เสียไปจนไม่อาจนำมาใช้ประโยชน์ได้ ภาวการณ์เหล่านี้ทำให้เกิดอันตราย และความเสียหายต่อบุคคล สัตว์ พืช และทรัพย์สินต่างๆ ของส่วนรวมทุกปี จึงมีความจำเป็นจะต้องมีการบริหาร และจัดการทรัพยากรน้ำ และการบริหารแหล่งน้ำของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคองค์การประชาสังคม และ ภาคประชาชน โดยจะต้องมีการจัดรูปแบบอภีบาลที่เป็นมีการจัดการเป็นเครือข่าย (Network) อันจะนำมาสู่ ความร่วมมือระหว่างกันและกันให้มีความคล่องตัวมากขึ้น

ทั้งนี้ จากสภาวะแวดล้อมของประเทศไทย ที่ประชาชนต้องประสบกับวิกฤตทางธรรมชาตินับแต่ใน อดีตจนถึงมาอุทกภัยในปี พ.ศ. 2554 ทำให้การพัฒนาประเทศไม่เป็นไปตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติในหลายๆ ฉบับ รัฐบาลได้พยายามที่จะพัฒนาระบบของการบริหารและจัดการทรัพยากรน้ำอย่าง จริงจังให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยมุ่งเน้นการบริหารและจัดการทรัพยากรน้ำให้เป็นรูปธรรม โดยได้บัญญัติในแผนการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 7 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงอำนาจหน้าที่ของกลุ่ม จังหวัดที่มีอาณาบริเวณครอบคลุมลุ่มแม่น้ำสายหลักที่มีความเกี่ยวเนื่องกันให้มีการบูรณาการความร่วมมือในการ บริหารและจัดการทรัพยากรน้ำให้แก่ลุ่มแม่น้ำ เพื่อให้ภูมิภาคลุ่มแม่น้ำรอดพ้นจากภาวะวิกฤตดังกล่าวที่จะมี ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม องค์ประกอบของการบริหารงานทรัพยากรน้ำ แบ่งออกเป็น 2 องค์ประกอบ คือ (Meuleman, 2008) 1. ระบบการอภีบาลของส่วนที่เกี่ยวข้อง (System of Governance) ในเขตภูมิภาค ลุ่มแม่น้ำ 2. ระบบการให้อำนาจแก่ประชาชนเพื่อดูแลตนเอง (System of Autonomy) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ เป็นข้อพิจารณาหลักในการจัดรูปแบบอภีบาล และกลุ่มการอภีบาลของกลุ่มเครือข่ายในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำ

ชุมชนพื้นที่ภูมิลำเนาหมู่บ้าน เป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ความรับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่ 6 จังหวัดในภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดพะเยา แพร่ สุโขทัย พิษณุโลก พิจิตร และนครสวรรค์ ประชากรในพื้นที่หมู่บ้านมีทั้งสิ้น 1,761,440 คน แยกเป็นประชากรชาย 864,550 คน และประชากรหญิง 895,452 คน จำนวนครัวเรือน 575,033 ครัวเรือน เฉลี่ย 3 คน/ครัวเรือน และมีวัยแรงงานทั้งหมด 1,029,537 คน เฉลี่ย 2 คน/ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 58.45 ของจำนวนประชากรทั้งลุ่มน้ำ โดยประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำนา ทำสวน เพาะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น เดิมประชาชนในชุมชน มีวิถีชีวิตแบบชนบท เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตลุ่มน้ำยมที่ไม่ได้มีการจัดการในทางชลประทาน รวมไปถึงการเก็บกักน้ำจืดที่สามารถนำมาใช้ในการเกษตรเพียงลุ่มน้ำเดียวของแม่น้ำสายหลักทั้ง 4 สาย คือ ปิง วัง ยม และน่าน จากสภาพและปัญหาดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำมีรูปแบบอภีบาลเครือข่ายหรือไม่ มีความสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรน้ำให้แก่ประชาชนในชุมชนมากน้อยเพียงไร และจะมีข้อเสนอแนะระดับนโยบายอย่างไรเกี่ยวกับรูปแบบการอภีบาลเครือข่ายการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ภูมิลำเนาหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชนและประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบอภีบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำตลอดจนการควบคุมดูแล การสั่งการ และความเชื่อมโยงระหว่างบุคคลและหน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่ภูมิลำเนาหมู่บ้าน
2. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและการแก้ไขปัญหาในรูปแบบอภีบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ภูมิลำเนาหมู่บ้าน
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับรูปแบบอภีบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ภูมิลำเนาหมู่บ้าน

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง “รูปแบบอภีบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำ : ศึกษากรณีพื้นที่ภูมิลำเนาหมู่บ้าน” ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาโดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบศึกษากรณี (Case Study) โดยวิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วยขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษารูปแบบการอภีบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำภูมิลำเนาหมู่บ้าน

ในการศึกษาการศึกษารูปแบบการอภีบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำภูมิลำเนาหมู่บ้าน

วิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย

1. พื้นที่เป้าหมายในการศึกษา

สำหรับพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ พื้นที่จังหวัดที่อยู่ในกลุ่มภูมิลำเนาหมู่บ้านในเขตภาคเหนือและภาคกลางตอนบน ประกอบด้วย พื้นที่ในเขต 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพะเยา แพร่ พิษณุโลก พิจิตร สุโขทัย และนครสวรรค์ ซึ่งเป็นพื้นที่จังหวัดที่มีการไหลผ่านของแม่น้ำยม เนื่องจากเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำต้องประสบปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากในทุกๆ ปี และเป็นพื้นที่ที่ชุมชนตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับผลกระทบโดยตรงจากนโยบายหรือโครงการการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของรัฐบาล

2. แหล่งข้อมูลและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

สำหรับ แหล่งข้อมูลและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1 เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำ (Documentary Data) ได้แก่ ข้อมูล เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ผู้วิจัยศึกษาจากแหล่งข้อมูลทางวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ชาวบ้าน บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบโดยตรงในการบริหารจัดการน้ำลุ่มน้ำยม และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยมในเขตภาคเหนือและภาคกลางตอนบนใน 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพะเยา แพร่ พิจิตร สุโขทัย และนครสวรรค์ จำนวน 21 คน ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่มีลักษณะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ให้ได้รับความสมบูรณ์มากที่สุด โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่มีความรู้ ความชำนาญ และความเชี่ยวชาญกับประเด็นการศึกษาโดยตรง (Yin, 2011, pp.87-88) โดยผู้วิจัยจำแนกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

2.2.1 กลุ่มผู้รับผิดชอบหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงของรัฐบาล ประกอบด้วย มูลนิธิอุทกพัฒน์ในพระบรมราชูปถัมภ์ ชลประทานจังหวัด ป้องกันภัยจังหวัด โดยกำหนดคุณสมบัติไว้ คือ มีตำแหน่งหน้าที่และบทบาทหน้าที่สำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำภูมิภาคลุ่มน้ำยมทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น จำนวน 5 คน ประกอบด้วย

1) ตัวแทนมูลนิธิอุทกพัฒน์ในพระบรมราชูปถัมภ์ เนื่องจากเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการทรัพยากรน้ำภาพรวมทั้งหมดของประเทศไทย จำนวน 1 คน

2) ตัวแทนชลประทานจังหวัด จำนวน 2 คน ประกอบด้วย

2.1) ชลประทานจังหวัดพะเยา

2.2) ชลประทานจังหวัดสุโขทัย

3) ตัวแทนป้องกันภัยจังหวัด จำนวน 2 คน ประกอบด้วย

3.1) ป้องกันภัยจังหวัดพะเยา

3.2) ป้องกันภัยจังหวัดสุโขทัย

2.2.2 กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม จำนวน 16 คน ประกอบด้วย

1) ตัวแทนประชาชนที่เป็นเกษตรกรในพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยมประกอบด้วย ประชาชนเกษตรกรจังหวัดพะเยา และประชาชนเกษตรกรจังหวัดสุโขทัย จำนวน 2 คน

2) ตัวแทนผู้นำชุมชนเครือข่าย จำนวน 4 คน ประกอบด้วย

2.1) ผู้นำชุมชนเครือข่ายจังหวัดแพร่ จำนวน 2 คน

2.2) ผู้นำชุมชนเครือข่ายจังหวัดพิจิตร จำนวน 2 คน

3) ตัวแทนภาคประชาสังคม จำนวน 2 คน ประกอบด้วย

3.1) ตัวแทนภาคประชาสังคมจังหวัดแพร่ จำนวน 1 คน

3.2) ตัวแทนภาคประชาสังคมจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 1 คน

4) ตัวแทนประชาชนทั่วไป ที่อาศัยในพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม จำนวน 8 คน ประกอบด้วย ประชาชนทั่วไปจังหวัดแพร่ และประชาชนทั่วไปจังหวัดนครสวรรค์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

3.1 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview)

3.2 การสังเกตการณ์แบบเป็นระบบ (Systematic Observation)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-Informants) ประกอบด้วย ชาวบ้าน บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบโดยตรงในการบริหารจัดการน้ำลุ่มน้ำยม และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยมในเขตภาคเหนือและภาคกลางตอนบนใน 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพะเยา แพร่ พิจิตร สุโขทัย และนครสวรรค์

5. วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขปัญหารูปแบบการอุปถัมภ์ในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม

โดยมีรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม เกษตรกร ชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยมในเขตภาคเหนือและภาคกลางตอนบน จำนวน 24 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviews) ซึ่งเป็นข้อคำถามแบบปลายเปิด (Open Interviews) เกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขปัญหารูปแบบการอุปถัมภ์ในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม

2.2 แนวคำถามในการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขปัญหารูปแบบการอุปถัมภ์ในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

3.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interviews) เกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขปัญหารูปแบบการอุปถัมภ์ในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม

3.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยจะใช้แนวคำถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขปัญหารูปแบบการอุปถัมภ์ในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาแนวทางการพัฒนาเชิงนโยบายเกี่ยวกับรูปแบบการอุปถัมภ์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม

โดยมีรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย ผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบโดยตรงในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม เกษตรกร ชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยมในเขตภาคเหนือและภาคกลางตอนบน จำนวน 17 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviews) ซึ่งเป็นข้อคำถามแบบปลายเปิด (Open Interviews) เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเชิงนโยบายด้านรูปแบบการอุปถัมภ์ในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม

2.2 แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเชิงนโยบายด้านรูปแบบการอภิบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม โดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นและข้อคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย มาเป็นกรอบในการสร้างคำถามเพื่อเป็นแนวทางการสนทนากลุ่ม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interviews) เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเชิงนโยบายเกี่ยวกับรูปแบบการอภิบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม

3.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยมีขั้นตอนดังนี้

3.2.1 ผู้ศึกษานำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 และข้อที่ 2 คือผลการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการอภิบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม และปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขปัญหาในรูปแบบการอภิบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม

3.2.2 ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ซักถามและอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการวิจัย

3.2.3 ผู้ศึกษาดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยการตั้งคำถามกับผู้ร่วมสนทนากลุ่ม เพื่อให้เกิดการอภิปรายและตรวจสอบข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเชิงนโยบายเกี่ยวกับรูปแบบการอภิบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสร้างข้อสรุปร่วมกันของผู้ร่วมสนทนากลุ่มเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเชิงนโยบายเกี่ยวกับรูปแบบการอภิบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม

สรุปผลการวิจัย

สำหรับ ผลการศึกษารูปแบบการอภิบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยมมีดังนี้

1. รูปแบบอภิบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำตลอดจนการควบคุม ดูแล การสั่งการ และความร่วมมือระหว่างบุคคลและหน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม ประกอบด้วย

1.1 การจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายต่างๆ ในการบริหารและจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำยมมีกลุ่มเครือข่ายที่ชัดเจน 3 กลุ่มเครือข่าย ได้แก่

1.1.1 กลุ่มเครือข่ายลุ่มน้ำยมตอนบน อำเภอปาง และอำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

1.1.2 กลุ่มเครือข่ายลุ่มน้ำยมตอนบน ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่

1.1.3 กลุ่มเครือข่ายอนุกรรมการลุ่มน้ำยม ประกอบด้วย จังหวัดพะเยา แพร่ พิจิตร และ

สุโขทัย

1.2 การจัดรูปแบบอภิบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำยม ซึ่งพบรูปแบบอภิบาล 4 รูปแบบ ได้แก่

1.2.1 รูปแบบอภิบาลการมีส่วนร่วมหรือปฏิสัมพันธ์ในการกำหนดนโยบาย (Participatory Governance / Interactive Policymaking)

1.2.2 รูปแบบอภิบาลตัวกลาง (Nodal Governance)

1.2.3 รูปแบบอภิบาลชุมชน (Community Governance)

1.2.4 รูปแบบอภิบาลปรับตัว (Adaptive Governance)

1.3 การจัดการของกลุ่มเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำไม่มีโครงสร้างของการจัดตั้งกลุ่มที่ชัดเจนเครือข่ายได้ใช้เพียงความสัมพันธ์ลักษณะแนวนอนในการทำงานร่วมกันและไม่เน้นการกำหนดบทบาทหน้าที่ตายตัวหรือมีข้อผูกมัดในการทำหน้าที่เน้นความถนัดและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การสื่อสารและการประสานงานเน้นการดำเนินการแบบไม่เป็นทางการ เนื่องจากมองว่ามีความสะดวกกว่าการดำเนินการแบบเป็นทางการหรือเป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับการจัดระบบการเรียนรู้ร่วมกัน ได้กำหนดการประชุมและได้เปิดโอกาสให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ แสดงความคิดเห็นระหว่างสมาชิกและกลุ่มเครือข่ายต่างๆ

1.4 การจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำยม มีเหตุผลหลัก คือ

1.4.1 เพื่อจัดสรรน้ำไว้ใช้สำหรับอุปโภคและบริโภค การเกษตรเพื่อการเข้าถึงน้ำ โดยดำเนินการเป็นประเพณีสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตแม้ในปัจจุบันจะมีรูปแบบการบริหารและจัดการโดยชลประทาน แต่ชาวบ้านในชุมชนต่างๆก็ยังคงใช้วิธีการดั้งเดิม คือ การจัดสร้างเหมืองฝาย

1.4.2 เพื่อการจัดการแก้ไขปัญหาช่วงฤดูน้ำหลาก (ฤดูฝน) ในการลดความแรงของน้ำ ชะลอปริมาณน้ำที่มากเกินไป ไม่ให้เกิดการไหลบ่าเข้าสู่ชุมชน บ้านเรือน และไร่นา โดยวิธีการจัดสร้างฝายชะลอน้ำ

1.4.3 เพื่อการรวมอำนาจเชิงพลังมวลชนของชาวบ้านในการต่อต้าน ผลักดัน และเรียกร้องความเป็นธรรมกับภาครัฐในการจัดสรรงบประมาณจัดสร้างเขื่อนขนาดใหญ่กับแม่น้ำยม “โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น” เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ต่อต้านทั้งจากคนในชุมชนและกลุ่มเครือข่ายนอกชุมชนหรือนอกพื้นที่ลุ่มน้ำยมในการพิทักษ์สิทธิและข้อเรียกร้องต่างๆ

1.5. รูปแบบอภิบาลในการจัดการของกลุ่มเครือข่าย สามารถที่จะแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำได้แต่ไม่เต็มศักยภาพ เนื่องจากสถานการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยมเกิดจากภัยธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้น 2 ช่วงฤดูกาล คือ ช่วงฤดูน้ำหลาก (ฤดูฝน) และช่วงฤดูน้ำแล้ง ดังนี้

1.5.1 ช่วงฤดูน้ำหลาก (ฤดูฝน) การจัดการทรัพยากรน้ำมีศักยภาพเพียงชะลอความเร็วและแรงของกระแสน้ำ

1.5.2 ช่วงฤดูน้ำแล้ง การจัดการทรัพยากรน้ำไม่มีปัญหาต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน เพราะการจัดการทรัพยากรน้ำเพียงพอสำหรับอุปโภคบริโภค และเพียงพอต่อการจัดทำเกษตรกรรมขนาดเล็กได้ เนื่องจากการกักเก็บน้ำด้วยวิธีการทำเหมืองฝายในพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยมตอนบน

2. ปัญหาอุปสรรคและการแก้ไขปัญหาอภิบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม ประกอบด้วย

2.1 การขาดอำนาจหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรน้ำได้อย่างเป็นระบบและรูปแบบที่ควบคุมสั่งการดูแลสิทธิในการดูแลรักษา การใช้น้ำ และการเข้าถึงน้ำของกลุ่มคนต่างๆ อย่างเป็นธรรม

2.2 ระบบการจัดสรรน้ำแบบองค์การเหมืองฝายตามประเพณีดั้งเดิม รวมทั้งปัญหาความตกล่างขององค์การเหมืองฝายในหมู่บ้านเองไม่สามารถควบคุมดูแลการใช้น้ำ และเข้าถึงน้ำได้อย่างเดิมตลอดจนกรอบในการบริหารจัดการในทางกฎหมายที่สนับสนุนสิทธิในการใช้น้ำ การเข้าถึงน้ำสำหรับปัจเจกจนทำให้เกิดผู้ที่เสียเปรียบและได้เปรียบในการจัดสรรน้ำขึ้น ทั้งนี้เพราะถูกกำหนดโดยผู้ที่มีอำนาจ

2.3 ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมายาวนานต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลานาน เนื่องจากชาวบ้านในชุมชน (ในฐานะคนในพื้นที่) ภาครัฐ (ในฐานะคนนอกพื้นที่) และชาวบ้านลุ่มน้ำยมตอนล่างมีความขัดแย้งเกี่ยวกับแนวคิดในการบริหารและจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำยมที่มีความต้องการของคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ที่แตกต่างกันจนเกิดเป็นข้อขัดแย้งที่ต่อสู้อย่างเป็นระยะเวลายาวนานเกี่ยวกับประเด็นการเสนองบประมาณสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น

2.4 การเปลี่ยนแปลงของอำนาจในการจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนรู้สึกต่อการสูญเสียอำนาจ ดังนั้นจึงเกิดการต่อต้านกับการบริหารและจัดการทรัพยากรน้ำที่เปลี่ยนแปลงไป และในขณะเดียวกันชุมชนก็ยิ่งถูกลดทอนอำนาจในการต่อรองกับภาครัฐ เพราะคนในชุมชนพื้นที่ลุ่มน้ำยมบางส่วนมีความคิดเห็นที่สนับสนุนโครงการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นของรัฐบาล

3. ข้อเสนอแนะทางเชิงนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม มีดังนี้

3.1 การจัดการทรัพยากรน้ำ มีแนวทางเชิงนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม มีดังนี้

3.1.1 การใช้หลักแนวคิดให้การบริหารและจัดการทรัพยากรสาธารณะสมบัติ (CPR) เป็นแบบแผนในการกำหนดนโยบายสาธารณะ กระบวนการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ เนื่องจากทรัพยากรมีอย่างจำกัดเมื่อไหร่เราไม่มีการควบคุมหรือให้เกิดการบริหารและจัดการกันเองโดยขาดการควบคุมอย่างไรทิศทางก็จะทำให้ทรัพยากรนั้นหมดไป

3.1.2 การกำหนดอำนาจที่มีอิทธิพลเหนือกว่า เพื่อกำกับการใช้ทรัพยากรนั้นๆ กล่าวคืออำนาจที่สามารถสั่งการในการควบคุม การกำกับดูแล และการตัดสินใจโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ชุมชน การพัฒนาองค์ความรู้ และการจำกัดขอบเขตของการใช้ทรัพยากร หากไม่ต้องการให้เกิดความสูญเสียทางทรัพยากรที่มากขึ้น

3.1.3 หน่วยงาน เจ้าหน้าที่ภาครัฐทำหน้าที่ได้เพียงการอ้างถึงกระบวนการที่เป็นรูปแบบ และหรือแบบแผนเท่านั้นไม่มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง ดังนั้นควรกระจายอำนาจและระบบการสั่งการลงสู่พื้นที่แหล่งทรัพยากรนั้นๆ โดยที่ภาครัฐทำหน้าที่เพียงกำกับดูแลเท่านั้น

3.2 การจัดตั้งองค์การกำกับดูแลทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม มีแนวทางเชิงนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม มีดังนี้

3.2.1 กำหนดขอบเขตขององค์การกำกับดูแลทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม ประกอบด้วย

1) การกำกับดูแลเรื่องทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม
2) การกำหนดนโยบายและแผนงานการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม
3) การกำกับดูแลประชาสังคมในพื้นที่ลุ่มน้ำยม อาทิเช่น การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเรื่องการผันน้ำ การเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ การจัดสรรน้ำ ฯลฯ

4) การกำหนดโครงสร้างพื้นฐานของพื้นที่ลุ่มน้ำยม อาทิเช่น การสร้างฝายน้ำล้น คลองผันน้ำบายพาส (By Pass Water) กำแพงกันน้ำโดยเฉพาะบริเวณที่เป็นจุดเสี่ยงในพื้นที่ต่ำกว่าระดับน้ำ ฯลฯ

3.2.2 โครงสร้างองค์การกำกับดูแลทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม

1) การจัดตั้งองค์การแห่งความหลากหลาย (Polycentric) โครงสร้างองค์การแนวราบเน้นรูปแบบการบริหารและจัดการองค์การของสหวิทยาการที่หลากหลายอาชีพ โดยมีสายบังคับบัญชาการแยกตามความเชี่ยวชาญและชำนาญเฉพาะด้าน ซึ่งจะมีหน่วยงานอำนวยความสะดวกข้อมูลส่วนกลาง (Information) ทำหน้าที่จัดเก็บข้อมูลแต่ละสายเฉพาะด้าน และนำข้อมูลสู่การกำหนดและปฏิบัติใช้งานต่อไป

2) การแบ่งสายงานตามลักษณะของผู้เชี่ยวชาญที่หลากหลายอาชีพ อาทิเช่น วิศวกร นักรัฐประศาสนศาสตร์ นักกฎหมาย นักสิ่งแวดล้อม นักสังคมศาสตร์ นักบริหารธุรกิจ ภาคประชาชน

3) การกำหนดสัดส่วนผู้ที่จะเข้ามามีบทบาทในการควบคุมและสั่งการ ได้แก่

3.1) การคัดเลือก/เลือกตั้ง จากสายอาชีพภายในองค์การเท่านั้น

3.2) กำหนดวาระในการดำรงตำแหน่งวาระละ 2 ปี สำหรับสายอาชีพหลัก และภาคประชาชนวาระละ 4 ปี

3.3 ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม ประกอบด้วย

3.3.1 ความพร้อมในการจัดการของกลุ่มเครือข่ายต่างๆ โดยผู้บริหารและหรือผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่รู้จักและยอมรับของสังคม บุคลากรมีทัศนคติที่ดีและมีทักษะในการทำงานอย่างมีส่วนร่วม หรือสามารถกระตุ้นให้เกิดการทำงานอย่างมีส่วนร่วม เข้าใจนโยบายและแผนงาน เข้าใจกลุ่มเป้าหมายและชุมชน

3.3.2 การยอมรับของกลุ่มเป้าหมายและหรือชุมชน เกิดจากการเข้าใจนโยบายและแผนงาน ความเชื่อถือและไว้วางใจองค์การ การแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมาย มีใช้การปฏิบัติงานตามรูปแบบ แบบแผนเท่านั้น การยอมรับของกลุ่มเป้าหมายทำให้สามารถดำเนินงานได้ โดยไม่ใช้เวลาและทรัพยากรมากนัก อีกทั้งสามารถปล่อยถ่ายภารกิจบางอย่างให้ชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงาน ซึ่งสามารถสร้างความเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น

3.3.3 ภาวะผู้นำและศักยภาพของผู้นำชุมชน ซึ่งใช้ทักษะในการค้นหาและพัฒนาศักยภาพผู้นำอย่างเหมาะสม ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาศัยการประสานงานที่ดีให้ข้อมูลที่ชัดเจน น่าเชื่อถือ โดยหลีกเลี่ยงการพัฒนาผู้นำเดี่ยว ส่วนรูปแบบการพัฒนาศักยภาพของผู้นำนั้นมีการเติมเต็มองค์ความรู้ที่จำเป็น การพัฒนาทักษะให้สามารถดำเนินการที่รับผิดชอบได้ ทั้งนี้ไม่เน้นการฝึกอบรมสัมมนา แต่เน้นการเรียนรู้ผ่านกระบวนการศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูล การวิเคราะห์ชุมชนอย่างเร่งด่วน รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมนันทนาการ และคอยติดตามให้คำแนะนำ

3.3.4 การใช้ข้อมูลและแผนที่ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรน้ำได้หลายระดับ ช่วยแสดงแหล่งทรัพยากรไม่ว่าพื้นที่ป่าไม้ แหล่งน้ำ เส้นทางคมนาคม การตั้งถิ่นฐาน รวมถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบต่างๆ ทำให้เห็นภาพของพื้นที่ชัดเจน นอกจากนี้ข้อมูลและแผนที่ชุมชนยังเป็นประโยชน์ในการทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอกอีกด้วย เนื่องจากเป็นระบบเดียวกันและมีความชัดเจน

3.3.5 การสื่อสารทั้งภายในและภายนอกชุมชน เป็นประเด็นที่มีการดำเนินการที่ไม่ชัดเจนมีเพียงบางกรณีที่อาศัยการสื่อสารช่วยในด้านการสร้างความเข้าใจโครงการและเผยแพร่ข้อมูลแก่สังคมภายนอกชุมชน โดยมีบุคลากรที่มีความสามารถและอาศัยเครือข่ายสื่อท้องถิ่นในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งบางครั้งได้ช่วยระดมคนเข้าร่วมกิจกรรมได้เป็นจำนวนมาก

3.3.6 ความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หากมีช่องทางในการดำเนินงานในด้านต่างๆ ไม่ว่าขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญบางด้าน หรือขาดทรัพยากรในการบริหารและจัดการหน่วยงานภายนอกสามารถเข้ามาเติมเต็มและต่อยอดงานให้เกิดความต่อเนื่องได้ นอกจากนี้ยังได้มีส่วนช่วยให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่องและยั่งยืน

การอภิปรายผล

1. จากผลการศึกษารูปแบบอบิบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำตลอดจนการควบคุมดูแล การสั่งการ และความเชื่อมโยงระหว่างบุคคลและหน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม พบว่า การจัดการทรัพยากรน้ำของกลุ่มเครือข่ายต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำยมมีรูปแบบในการจัดการในการเข้าถึงน้ำและการจัดสรรน้ำเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยการรวมกลุ่มสร้างพันธมิตรหรือแนวร่วมโดยกลุ่มประชาชน เกษตรกร ผู้นำชุมชน ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยมุ่งแสวงหาคำตอบด้วยตัวเองถึงผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบของการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ และการเสนอทางออกให้กับภาครัฐให้สร้างอ่างเก็บน้ำตามแม่น้ำสาขาย่อยของแม่น้ำยมแทนการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น

เพื่อให้ท้องถิ่นยังสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรและวิถีประชา โดยกลุ่มเครือข่ายที่มีพลังอำนาจ มีความเข้มแข็ง หรือมีความสามารถในการเจรจาต่อรอง หรือมีความสามารถในการป้องกันและช่วงชิงทรัพยากรจะเป็นกลุ่มที่ได้เปรียบและปัญหาหรือความต้องการก็มักจะได้รับการตอบสนองได้ดีกว่ากลุ่มอื่นๆ ซึ่งจากผลการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ (Ballabh, 2007) ศึกษาเรื่อง รูปแบบอภิมณฑลทรัพยากรน้ำ: ทางเลือกเชิงสถาบัน และเศรษฐศาสตร์การเมือง (Governance of Water: Institutional Alternatives and Political Economy) พบว่า รูปแบบอภิมณฑลทรัพยากรน้ำมีรูปแบบทางเลือกที่หลากหลายเกิดขึ้นใหม่ในโลกปัจจุบัน ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการบริหารกิจการสาธารณะและการพัฒนา ทั้งในระดับนโยบายในวงกว้าง เช่นเดียวกับในภาคส่วนต่างๆ กันของระบบเศรษฐกิจ จากการศึกษาในรูปแบบอภิมณฑลทรัพยากรน้ำ 4 รูปแบบ ประกอบด้วย (Joyal, 2001)

รูปแบบที่หนึ่ง คือ ความจำเป็นที่จะย้อนกลับไปศึกษานโยบายของรัฐ ที่เกี่ยวกับการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ และโลกาภิวัตน์ (เช่น การหมุนเวียนของท่อน้ำสาธารณะ)

รูปแบบที่สอง คือการให้ความสำคัญที่จะศึกษาที่ เกี่ยวข้องกับการต่อสู้กับโครงการ แนวทางการปฏิบัติ และวาทกรรมของรัฐที่มีอยู่ในการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่ถกเถียงอย่างรุนแรงของการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เช่น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ดังเช่นชนพื้นเมืองเดิมหรือ “อติวาสิ” กลุ่มเกษตรกร นักสิ่งแวดล้อม และนักสิทธิมนุษยชน ที่ต่อต้านการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ตัดขวางแม่น้ำนาร์มาดา (Narmada) ทางภาคกลางอินเดีย หรือเรียกขบวนการของการเคลื่อนไหวนี้ว่า ขบวนการการต่อสู้เพื่อปกป้องแม่น้ำนาร์มาดา หรือเพื่อนนาร์มาดา (Narmada Bachao Andolan : NBA)

รูปแบบที่สาม คือ การรวมตัวกันของรัฐและชุมชนที่บางครั้งมีลักษณะเป็นความร่วมมือระหว่างกัน แม้ว่าจะมีลำดับการให้ความสำคัญที่แตกต่างกันของแต่ละส่วน เช่น การจัดการชลประทานแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น

รูปแบบสุดท้ายซึ่งเป็นรูปแบบที่สี่ของรูปแบบอภิมณฑลทรัพยากรน้ำเป็นเรื่องของการกระจายอำนาจรัฐ ความคิดริเริ่มนี้ได้รับการขับเคลื่อนจากรัฐโดยการใช้กระบวนการของการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ทำให้เกิดความรับผิดชอบของสถาบันรัฐในการมอบอำนาจการบริหารและจัดการแก่อำนาจท้องถิ่นในการให้บริการที่เกี่ยวข้องกับน้ำ และแหล่งน้ำ ซึ่งในการปฏิรูประบอบนี้จะนำไปประยุกต์ใช้ในระดับต่างๆ และสามารถก่อนนโยบายเพื่อขยายเป็นรูปแบบของหน่วยงานภาคน้ำ

2. จากผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และการแก้ไขปัญหารูปแบบอภิมณฑลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ภูมิลำเนา ซึ่งพบว่า ชาวบ้านในชุมชนขาดอำนาจในการจัดการทรัพยากรน้ำได้อย่างเป็นระบบและรูปแบบที่ควบคุม สั่งการ สิทธิในการดูแลรักษา การใช้น้ำ และการเข้าถึงน้ำของกลุ่มคนต่างๆ อย่างเป็นธรรม ตลอดจนกรอบในการบริหารและจัดการในทางกฎหมายที่สนับสนุนสิทธิในการใช้น้ำและการเข้าถึงน้ำของปัจเจกจนทำให้เกิดผู้ที่เสียเปรียบและได้เปรียบในการจัดสรรน้ำที่ถูกกำหนดโดยผู้ที่มีอำนาจ ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมายาวนานต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลานานเกี่ยวกับแนวคิดในการบริหารและจัดการทรัพยากรน้ำ กลุ่มน้ำในประเด็นการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น และการถูกลดทอนอำนาจในการต่อรองกับภาครัฐ และผลการศึกษาข้อเสนอแนวทางเชิงนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหารูปแบบอภิมณฑลทรัพยากรน้ำพื้นที่ภูมิลำเนา ที่พบว่า ควรใช้หลักแนวคิดในการบริหารและจัดการทรัพยากรสาธารณะสมบัติ (CPR) เป็นแบบแผนในการกำหนดนโยบายสาธารณะ กระบวนการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ เนื่องจากทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด และเมื่อใดที่ไม่มีกรอบควบคุมหรือให้เกิดการบริหารและจัดการกันเองโดยขาดการควบคุมอย่างไร้ทิศทางอาจทำให้ทรัพยากรนั้นหมดไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในการบริหารและจัดการสาธารณะสมบัติของออสโตรม (Ostrom, 1990, pp. 2-23)

ที่ได้เสนอแนวทางและรูปแบบของการแลกเปลี่ยนทรัพยากรส่วนกลาง หรือสาธารณสมบัติซึ่งเป็นระบบเชิงนิเวศที่ซับซ้อน การจัดสรรแบ่งปันสาธารณสมบัติในมุมมองดังกล่าวได้อธิบายถึงกลุ่มคนที่อยู่ภายใต้สถานะของสังคมทั่วไป และมีการใช้ทรัพยากรที่เป็นสาธารณสมบัติต่างๆ ร่วมกัน ซึ่งได้ก่อให้เกิดปัญหาในการแย่งชิงทรัพยากรของกันและกัน เป็นการเชื่อมโยงระหว่างการใช้ทรัพยากรส่วนกลางที่เป็นสาธารณะสมบัติรูปแบบต่างๆ การแบ่งสรรการใช้งานของทรัพยากรร่วมกัน ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในการใช้รูปแบบอภิบาล และความยั่งยืนของสาธารณะสมบัตินั้นอาจจะเกิดขึ้นจากพฤติกรรมของมนุษย์ที่นำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคม เช่นการแข่งขันทางการบริโภค การลักลอบใช้ทรัพยากร และการเก็บผลผลิตที่มากเกินไป ภัยคุกคามทั่วไปของสาธารณะสมบัติส่วนรวมคือถูกมองเป็นสินค้า หรือมีการกักตุน รวมไปถึงการเกิดมลพิษ การเสื่อมสภาพ และความไม่ยั่งยืน ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของบรูมลีย์ (Bromley, 1992) ที่ได้แสดงทัศนะว่า "ไม่มีสิ่งใดที่เป็นทรัพยากรสาธารณะสมบัติ มีเพียงแต่ทรัพยากรที่ถูกควบคุมและจัดการให้เป็นสาธารณะสมบัติ หรือเป็นสมบัติของรัฐ หรือเป็นสมบัติส่วนบุคคลเท่านั้น" โดยได้ขยายความให้เห็นภาพชัดขึ้นโดยนิยามความหมายของทรัพยากรอันเป็นสาธารณะ (Common-Property Resources) ว่าเป็น ทรัพยากรใดก็ตามที่ไม่มีสิทธิในการครอบครอง (Property Rights) กำกับอยู่ ทั้งนี้อาจจะเรียกว่าเป็น ทรัพยากรประเภทเปิดเสรี (Open-Access) ที่เป็นเช่นนั้นอาจเป็นเพราะ ประชาชนพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยมมีความตระหนักในการจัดการทรัพยากรน้ำที่เป็นทรัพยากรร่วมของทุกคนเพียงผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ไม่ได้ ภาครัฐและภาคประชาชนต้องอาศัยความเข้าใจ ความต้องการ และการตอบสนองผลประโยชน์ส่วนรวมมากที่สุด ซึ่งการให้ความสำคัญและอำนาจในการตัดสินใจของการเป็นเจ้าของทรัพยากรมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการจัดการทรัพยากรสาธารณะสมบัติร่วมให้เกิดประโยชน์สูงสุด ภายใต้การเปลี่ยนแปลง การวางแผน และการดำรงไว้ซึ่งวิถีประเพณีดั้งเดิม นอกจากนี้การจัดการรูปแบบอภิบาลเครือข่ายในการจัดการน้ำลุ่มน้ำยมเป็นการจัดการกลุ่มเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ กล่าวคือ เครือข่ายได้ใช้เพียงความสัมพันธ์ลักษณะแนวระนาบในการทำงานร่วมกันและไม่เน้นการกำหนดบทบาทหน้าที่ตายตัวหรือมีข้อผูกมัดในการทำหน้าที่เน้นความถนัดและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การสื่อสารและการประสานงานเน้นการดำเนินการแบบไม่เป็นทางการ เนื่องจากมองว่ามีความสะดวกกว่าการดำเนินแบบเป็นทางการหรือเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งแนวทางแก้ไขคือ การจัดระบบการเรียนรู้ร่วมกัน การประชุมและได้เปิดโอกาสให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ การแสดงความคิดเห็นระหว่างสมาชิกและกลุ่มเครือข่ายต่างๆ รวมไปถึงการวางแผนในการจัดการองค์ความรู้ของการจัดการชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยให้ข้อคิดว่านวัตกรรมมักจะเกิดขึ้นหลังจากที่มีเหตุการณ์ ดังนั้นการเกิดขึ้นมาของระบบเช่นนี้ จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะจัดการให้ประชาชนสามารถหาแนวทางในการจัดการทรัพยากรน้ำที่อาจเกิดขึ้นได้ เนื่องจาก "ทรัพยากรน้ำ" ถือได้ว่าเป็นการบริหารและจัดการสาธารณะสมบัติที่ทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน ใช้ร่วมกัน อนุรักษ์และรักษาร่วมกัน มิได้เป็นหน้าที่รับผิดชอบของภาคส่วนใดภาคส่วนหนึ่งเท่านั้น

3. ผลการศึกษาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับรูปแบบอภิบาลเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรน้ำพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม ที่พบว่า ควรมีการจัดตั้งองค์การกำกับดูแลทรัพยากรน้ำในพื้นที่ภูมิภาคลุ่มน้ำยม ที่มาจากบุคลากรหลากหลายสาขาอาชีพในลักษณะของสหวิทยาการ เช่น วิศวกร นักรัฐประศาสนศาสตร์ นักกฎหมาย นักสิ่งแวดล้อม นักสังคมศาสตร์ นักบริหารธุรกิจ ภาคประชาชน โดยเน้นการบริหารและจัดการแบบแนวราบจากการศึกษาพบว่าปัจจัยสู่ความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม ได้แก่ ความพร้อมในการจัดการของกลุ่มเครือข่ายต่างๆ ต้องเป็นผู้ที่รู้จักและยอมรับของสังคม มีทักษะในการทำงานอย่างมีส่วนร่วม มีความเข้าใจนโยบายและแผนงาน เข้าใจกลุ่มเป้าหมายและชุมชน สามารถสร้างความเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น ตลอดจนศักยภาพของผู้นำชุมชนของผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมุ่งพัฒนาศักยภาพ

ผู้นำที่เน้นการเรียนรู้ผ่านกระบวนการศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูล การวิเคราะห์ชุมชนอย่างเร่งด่วน รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมนำร่องและคอยติดตามให้คำแนะนำ มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลและแผนที่ในการจัดการทรัพยากรน้ำเนื่องจากสามารถแสดงภาพของพื้นที่ชัดเจน ทั้งพื้นที่ป่าไม้ แหล่งน้ำ เส้นทางคมนาคม การตั้งถิ่นฐาน รวมถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบต่างๆตลอดจนการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจโครงการและเผยแพร่ข้อมูลแก่สังคมภายนอกชุมชน และการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเติมเต็มและต่อยอดงานให้เกิดความต่อเนื่องได้ นอกจากนี้ยังได้มีส่วนช่วยให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งผลการศึกษาพบว่า การกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุความพอดีที่เหมาะสมระหว่างการเตรียมการของสถาบันและคุณลักษณะของระบบนิเวศและการเชื่อมต่อกับผู้ใช้เป็นศูนย์กลางของความคิดเกี่ยวกับระบบสังคมนิเวศนานมากกว่าสิบปี โดยรูปแบบอภิปาลด้านสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพนั้นควรขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการเตรียมการเชิงสถาบัน และคุณลักษณะของระบบนิเวศ โดยการศึกษาได้พบข้อสังเกตวัตถุประสงค์ของการศึกษาในมิติที่มีความเหมาะสมสำหรับรูปแบบอภิปาลทรัพยากรน้ำ 6 รูปแบบ ที่เป็นมาตรวัดหลายองค์ประกอบได้แก่ 1) การจัดการทรัพยากรที่ถือว่าเป็นความเหมาะสมกันระหว่างการจัดการความจำกัดของน้ำ และการขาดแคลนน้ำ เนื่องจากความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มขึ้น แต่กลับมีทรัพยากรไม่พอเพียงที่จะรองรับความต้องการนั้น สิ่งนี้เป็นแรงขับที่สำคัญของความสนใจในการดำเนินการที่เป็นการปฏิบัติที่ดีที่สุด 2) การบูรณาการของภาครัฐและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอันเป็นมิติที่สำคัญที่เพิ่มขึ้นตามจำนวนและความซับซ้อนของการใช้น้ำ ในทางกลับกันขึ้นอยู่กับความสามารถในการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภาคเอกชนอื่นๆ การจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการได้ถูกมองโดยผู้เชี่ยวชาญว่าเป็นแนวทางที่สำคัญที่มีความสัมพันธ์กับการแข่งขันของผู้ใช้ทรัพยากรที่หลากหลายต่อการใช้ที่ดินและน้ำ ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นบ่อยครั้งมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อเผชิญปัญหา ความแห้งแล้งตามฤดูกาล หรือในกรณีที่มีการใช้น้ำส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ที่ได้รับของผู้อื่น 3) การอนุรักษ์ แหล่งน้ำและระบบนิเวศทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาคุณภาพของน้ำและปริมาณของน้ำที่ลดลงที่ส่งผลทำให้ระบบนิเวศของน้ำเสื่อมโทรม ผู้เชี่ยวชาญใช้มาตรการโดยผสมผสานกฎระเบียบของรัฐบาล มาตรฐานการสมัครใจส่วนตัว และเครื่องมือบนฐานกลไกตลาดเพื่อนำมาใช้ การเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่นคุณภาพของน้ำไม่ดี และระบบนิเวศทางน้ำเสื่อมโทรมเป็นตัวชี้วัดที่เป็นแรงขับสำคัญของความสนใจ และการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับความเหมาะสมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ 4) การทำให้เป็นพื้นที่ลุ่มแม่น้ำ โดยแนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ลุ่มแม่น้ำนี้ จำเป็นที่จะต้องจัดให้มีการจัดการเพื่อการจัดการข้อเรียกร้องของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนั้นในมิติดังกล่าวจึงต้องใช้ความเหมาะสมของการปรับให้เป็นพื้นที่ลุ่มแม่น้ำ เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และการปฏิบัติจากคณะทำงานที่แตกต่างหน่วยงานกัน แม้ว่าการตอบสนองความต้องการให้กับหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในลุ่มแม่น้ำนี้ อาจมีความยุ่งยากซับซ้อน และขัดแย้งกันในเรื่องของอำนาจที่ได้รับมอบหมายในการจัดการทรัพยากรที่สำคัญ โดยพบว่าในบางพื้นที่ หน่วยงานของท้องถิ่นและหน่วยงานรับผิดชอบอื่นที่มีอยู่มักจะแข่งขันชิงดีชิงเด่นกันอยู่เสมอ ดังนั้นองค์การลุ่มแม่น้ำคาดว่าจะช่วยปรับปรุงการวางแผนการพัฒนาแหล่งน้ำและการจัดสรรแหล่งน้ำที่มีประสิทธิภาพ 5) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน และการตัดสินใจ นับว่าเป็นการแก้ปัญหาที่พบบ่อยในท้องถิ่น เป็นการสร้างความไว้วางใจเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในท้องถิ่นและเป็นพื้นฐานสำหรับการตัดสินใจที่โปร่งใสมากขึ้น การขับเคลื่อนที่สำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ประกอบขึ้นมาจากกลุ่มของบรรดาผู้นำที่คอยโอกาสหรือผู้มีส่วนได้เสียที่อ่อนแอและถูกละเลยในอดีต อีกทั้งแรงกดดันจากหน่วยงานพหุภาคีและองค์กรพัฒนาเอกชน ในเวลาเดียวกันการมีส่วนร่วมก็เป็นที่ยอมรับว่า เป็นความพยายามอย่างมากที่จำเป็นต้องใช้เพื่อสื่อสารให้ผู้มีส่วนได้เสียทราบเกี่ยวกับแผนที่มียู่ และแนวทางการปฏิบัติที่ดีที่สุด รวมไปถึงค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง 6) การ

ปรับตัวของภาครัฐ ประชาชน และประชาสังคมซึ่งในงานวิจัยนี้มีดัชนีชี้วัดของมิติที่มีความเหมาะสมสำหรับรูปแบบอภิบาลทรัพยากรน้ำ ในส่วนของการปรับตัวนั้น ครอบคลุมในสาระที่เกี่ยวกับความแปรปรวนและความไม่แน่นอน การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวางแผน ที่ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในการจัดการกับความไม่แน่นอน อาทิเช่น ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับของความเสี่ยง และการกำหนดงบประมาณที่ดีกว่า ดังนั้นการปรับตัวจึงเป็นเรื่องที่จำเป็น ทั้งยังช่วยให้เสริมสร้างความเข้าใจในข้อจำกัดของสถานการณ์และรูปแบบ ทั้งช่วยให้ผู้มีส่วนได้เสียสำรวจกลยุทธ์เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อาทิเช่น การลดการใช้น้ำ เป็นต้น ที่เป็นเช่นนั้นอาจเป็นเพราะความเหมาะสมสำหรับรูปแบบอภิบาลทรัพยากรน้ำภูมิภาคลุ่มน้ำมต้องได้รับการสนับสนุนกระบวนการเชิงยุทธศาสตร์และนโยบายระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น (ชุมชน) ในการขับเคลื่อน เพื่อการจัดตั้งองค์การในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นเอกภาพ ศักยภาพความพร้อม อำนาจในการจัดการอย่างเป็นระบบ มุ่งเป้าไปที่การทำความเข้าใจ และความพยายามในการปฏิบัติที่จะมุ่งเป้าไปที่การปรับปรุง การออกแบบสถาบัน โดยการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงคุณค่า มุมมองและความสัมพันธ์ของกลุ่มเครือข่ายต่างๆ เหล่านี้ ด้วยวิธีการใหม่ในการจัดการทรัพยากรน้ำที่เหมาะสมจะช่วยปรับปรุงความเข้าใจในบริบท ทั้งจะช่วยให้การประเมินศักยภาพของการปฏิบัติที่เฉพาะเจาะจงและองค์ประกอบของการออกแบบเชิงสถาบันเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของรูปแบบอภิบาลทรัพยากรน้ำภูมิภาคลุ่มน้ำต่างๆ ภายในประเทศทั้งหมด เพื่อนำไปสู่องค์การแห่งเรียนรู้และนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ภาครัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคประชาชนสร้างองค์การเครือข่ายในการช่วยเหลือตนเองเพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำให้มาก ตั้งแต่ระดับจุลภาค ถึงมหภาค โดยมุ่งเน้นการสร้างเอกภาพของข้อมูลข่าวสาร และช่วยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้โดยง่ายและชัดเจน
2. ควรให้มีการวางระบบจัดการในการให้ความช่วยเหลือ และกระบวนการรับการช่วยเหลือของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม อันจะนำไปสู่การลดความเสี่ยงและความขัดแย้งภายในพื้นที่ระหว่างภาคประชาสังคมและภาครัฐต่อไป
3. การสร้างการมีส่วนร่วมในการวางแผน และการตัดสินใจกับประชาชนและกลุ่มผู้ใช้น้ำที่ด้อยโอกาสหรือผู้มีส่วนได้เสีย ตลอดจนการสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแผนที่มอยู่ เพื่อสร้างความไว้วางใจเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในท้องถิ่นและเป็นพื้นฐานสำหรับการตัดสินใจที่โปร่งใสมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการ เช่น ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาคความแห้งแล้ง และปัญหาน้ำเสีย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาทรัพยากรน้ำอย่างเป็นรูปธรรม
2. ควรศึกษาความเข้มแข็งระบบสิทธิของประชาชนในการเข้าถึง และใช้น้ำพื้นที่แห้งแล้งโดยมุ่งเน้นรูปแบบอภิบาลเครือข่ายต่างๆ อย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรม
3. ควรศึกษาการจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำเพื่อการพัฒนาการเกษตรกรรม การประมง และการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ, สำนักงาน. (2539). **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป.
- Ballabh, Vishwa. (2007). **Governance of Water : Issues and Challenges. Governance of water: institutional alternatives and political economy**. Institute of Rural Management, Anand (IRMA), 2008, 3-18.
- Bromley, D.W. (1992). **Making the Commons Work**. San Francisco, CA : Institute for Contemporary Studies Press.
- Jayal, Niraja Gopal. (2001). **Democracy and the State: Welfare, Secularism and Development in Contemporary India**. New Delhi : Oxford University Press.
- Meuleman, Louis. (2008). **Reflections on metagovernance and community policing : The Utrecht case in the Netherlands and questions about the cultural transferability of governance approaches and metagovernance**. In : Bissessar.
- Ostrom, E. (1990). **Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action**. New York : Cambridge University Press.
- Yin, R. K. (2011). **Qualitative Research from Start to Finish**. New York : The Guilford Press.